

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ” _____ 2025 р.

РЕФЕРАТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за бакалаврською програмою професійного спрямування
«Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування»
на тему: «Фінансові ресурси держави: стан та шляхи нарощення»

Виконавець:
студентка ЦЗФН, 47 гр
Сльцова В. В.

Науковий керівник:
доктор економічних наук, професор
Слатвінська Марина Олександрівна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку світової цивілізації формує нові виклики для економічного та соціального поступу кожної країни, зумовлюючи його взаємодією як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Деякі з них є універсальними для всіх держав, інші - суто індивідуальними, зумовленими історичними, культурними та геополітичними особливостями. Однією з ключових умов поступального розвитку є наявність достатніх фінансових ресурсів, які забезпечують функціонування як окремих економічних суб'єктів, так і держави загалом. Саме держава, як інститут, покликана гарантувати економічну стабільність, соціальний захист населення та надання базових суспільних благ. На мою думку, це завдання набуває особливої ваги в умовах збройного конфлікту, адже війна з росією стала не просто випробуванням для економіки України, а масштабною кризою, що вимагає гнучкої та рішучої фінансової політики. Потреба у зростанні фінансування оборонного сектору, соціальної підтримки, відновлення зруйнованої інфраструктури відбувається одночасно з втратою джерел наповнення бюджету через знищення промислових об'єктів, окупацію територій і масову міграцію трудових ресурсів. У цій ситуації держава опинилася перед критично важливим завданням – зберегти фінансову спроможність, адаптувати систему публічних фінансів до умов війни і водночас не втратити здатності забезпечувати базові потреби суспільства. Саме це, на мій погляд, визначає реальні перспективи розвитку країни у нинішніх геополітичних умовах.

Питання формування фінансових ресурсів держави вже тривалий час перебуває у центрі уваги як вітчизняної, так і зарубіжної фінансової науки. Значний внесок у дослідження цієї теми зробили українські науковці, серед яких варто відзначити Л. Буряка, О. Василика, В. Дем'янишина, С. Огородника, О. Кириленка, А. Крисоватого, В. Мельника, В. Опаріна, В. Кравченка, І. Луніну, К. Павлюк, М. Слатвінську, І. Чугунова, С. Юрія та багатьох інших. Проте, віддаючи належне існуючим науковим напрацюванням та незважаючи на глибоку розробленість теми, зазначимо, що недостатньо дослідженими залишаються аспекти щодо формування єдиного підходу до визначення сутності фінансових ресурсів держави, їх меж, а також ефективності тих чи інших методів їхнього формування. Вважаємо, що ця відсутність єдності є наслідком як складності самої категорії, так і динамічних змін у соціально-економічному середовищі, особливо в умовах війни. Саме воєнний час став своєрідним стрес-тестом для фінансової системи держави, висвітливши її вразливі місця й водночас відкривши простір для нових підходів у фінансовій науці. Сучасна практика мобілізації ресурсів на потреби оборони, підтримки населення та відновлення економіки може і повинна стати основою для переосмислення й розвитку теоретичних засад у цій сфері.

Необхідність вирішення зазначених проблемних питань визначає актуальність теми кваліфікаційної роботи, її мету, завдання та зміст.

Мета дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних основ формування фінансових ресурсів держави та розробка рекомендацій щодо резервів нарощування фінансових ресурсів держави з урахуванням провідного досвіду.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- розкрити економічну сутність та місце фінансових ресурсів держави;

- дослідити методи формування та джерела наповнення фінансових ресурсів держави;
- здійснити моніторинг формування бюджетних ресурсів;
- проаналізувати тенденції формування фінансових ресурсів централізованих соціальних фондів;
- виявити та систематизувати проблемні аспекти функціонування фінансових ресурсів держави;
- дослідити зарубіжний досвід формування фінансових ресурсів держави і можливість його адаптації до українських реалій;
- сформувати резерви нарощування фінансових ресурсів держави в умовах безпекових та фінансово-економічних ризиків.

Об'єктом дослідження є процес формування фінансових ресурсів держави.

Предметом дослідження є фінансово-економічні відносини, що виникають в процесі формування фінансових ресурсів держави.

Методи дослідження. У процесі розкриття змісту кваліфікаційної роботи було використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження, що дозволило комплексно проаналізувати як теоретичні, так і прикладні аспекти формування фінансових ресурсів держави. Зокрема, для визначення сутності фінансових ресурсів держави, їх ролі у структурі фінансових ресурсів суспільства та особливостей методів їх формування були застосовані методи аналізу й синтезу, порівняння, логічної аргументації, а також метод групування, що дало змогу систематизувати існуючі наукові підходи. Дослідження практичних аспектів мобілізації фінансових ресурсів у контексті воєнного часу здійснювалося із залученням методів структурного і порівняльного аналізу, а також візуалізації даних за допомогою графічних і табличних інструментів. Для формування авторського бачення перспектив збільшення фінансових ресурсів держави використовувалися методи абстрагування, ідеалізації, аргументації, а також повторне застосування аналізу і синтезу для побудови узагальнюючих висновків. Такий методологічний підхід забезпечив глибину дослідження і дозволив сформувати обґрунтовані пропозиції щодо зміцнення фінансової спроможності держави в умовах сучасних викликів.

Інформаційна база Під час підготовки кваліфікаційної роботи автором було використано широкий спектр інформаційних джерел, що дозволило забезпечити повноту й достовірність дослідження. До інформаційної бази увійшли навчальні посібники та монографії провідних українських і зарубіжних науковців, чинне законодавство, що регламентує процес формування та використання фінансових ресурсів держави, а також наукові статті, опубліковані у фахових виданнях, матеріали науково-практичних конференцій, статистичні збірники. Важливим джерелом практичної інформації стали офіційні дані з Державного веб-порталу відкритих даних Openbudget.gov.ua щодо виконання зведеного бюджету, звітність Пенсійного фонду та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Крім того, були використані аналітичні доповіді профільних міністерств і міжнародних організацій, дані Державної казначейської служби, Державної служби статистики України, а також матеріали експертних досліджень і публікацій у професійних економічних виданнях тощо.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається із вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел.

Обсяг кваліфікаційної роботи становить 86 сторінки. Робота містить 6 таблиць та 11 рисунків. Список використаних джерел містить 52 найменування, розміщених на 5 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі розкрито економічну сутність та місце фінансових ресурсів держави і досліджено методи формування та джерела наповнення фінансових ресурсів держави.

У другому розділі здійснено моніторинг формування бюджетних ресурсів. Проаналізовано тенденції формування фінансових ресурсів централізованих соціальних фондів та виявлено і систематизовано проблемні аспекти функціонування фінансових ресурсів держави.

У третьому розділі досліджено зарубіжний досвід формування фінансових ресурсів держави і можливість його адаптації до українських реалій. Сформовано резерви нарощування фінансових ресурсів держави в умовах безпекових та фінансово-економічних ризиків.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження фінансових ресурсів держави ми дійшли до таких найважливіших висновків:

1. Формування фінансових ресурсів держави у достатніх обсягах є ключовою передумовою ефективного виконання нею функцій, делегованих суспільством. Фінансові ресурси виступають матеріальною основою реалізації як поточних потреб, так і завдань соціально-економічного розвитку, оскільки формуються з різноманітних джерел і відіграють роль як у простому, так і в розширеному відтворенні. До основних характеристик, які розкривають сутність фінансових ресурсів, належать джерело їх формування, форми існування та цільове призначення. Виходячи з цього, фінансові ресурси доцільно трактувати як сукупність грошових фондів, які утворюються у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту між усіма суб'єктами фінансових відносин з метою забезпечення реалізації їхніх інтересів та виконання функцій, визначених економічною і соціальною політикою держави.

У теоретичному вимірі фінансові ресурси держави можуть розглядатися у широкому та вузькому значенні. У широкому тлумаченні до складу фінансових ресурсів держави належать усі фінансові ресурси, що генеруються в національній економіці - як у секторі публічної влади, так і в підприємницькому секторі, домогосподарствах та інших інституціях. У вузькому розумінні фінансові ресурси держави охоплюють лише ту їх частину, яка акумулюється у централізованих грошових фондах, що перебувають у розпорядженні органів державної влади і спрямовуються на реалізацію функцій держави як суспільного інституту.

2. Процес формування фінансових ресурсів держави передбачає використання різноманітних механізмів, каналів акумуляції коштів до централізованих фондів - передусім через податкову систему, державні запозичення, емісію та інші інструменти фінансової політики. Кожна країна формує власну модель мобілізації фінансових ресурсів з урахуванням специфіки національної економіки, потреб суспільства, соціально-культурних особливостей, ступеня інтегрованості у глобальні

економічні процеси, характеру зовнішньоекономічних зв'язків. Це має забезпечувати баланс між фіскальною ефективністю, соціальною справедливістю і стійкістю економічного розвитку.

3. Параметри та структура бюджетних ресурсів безпосередньо залежать від особливостей реалізації фіскальної політики держави. Водночас недоцільно ототожнювати бюджетні ресурси виключно з доходами бюджету. До їх складу доцільно включати не лише податкові та неподаткові надходження, а й кошти, отримані від приватизації державного та комунального майна, а також фінансові ресурси, залучені шляхом емісії боргових цінних паперів та отримання кредитів і позик. Останні, згідно з бюджетною практикою, розглядаються як джерела фінансування дефіциту бюджету.

У 2023 році, застосовуючи всі доступні інструменти мобілізації фінансових ресурсів, держава забезпечила надходження до бюджетів на рівні понад 4,43 трлн грн, що у 1,5 раза перевищує відповідний показник попереднього року. Загалом за чотири роки обсяг бюджетних ресурсів зріс у 2,7 раза. Високі темпи приросту бюджетних ресурсів у 2022–2023 роках зумовлені, насамперед, початком повномасштабної війни в Україні, що спричинило потребу в суттєвому нарощуванні обсягів фінансування державних потреб.

За два роки обсяг бюджетних ресурсів зріс у 2,4 раза, а у порівнянні з 2021 роком держава у 2023 році мобілізувала на 2,6 трлн грн більше коштів. Водночас характер цього зростання був переважно зовнішнім: воно стало наслідком активізації співпраці з міжнародними партнерами та масштабного застосування кредитного методу фінансування. Це, у свою чергу, зумовило значні трансформації у структурі джерел формування бюджетних ресурсів. Якщо у 2021 році податкові надходження становили понад 75% загального обсягу бюджетних ресурсів, то у 2022 році їхня частка знизилася до 44,1%, тоді як частка трансфертів зросла до 15,8%.

У 2024 році на тлі зниження обсягів емісії боргових цінних паперів і скорочення міжнародної допомоги роль податкових і неподаткових надходжень у формуванні бюджетних ресурсів знову посилилася. Проте навіть за таких умов їхня частка у загальній структурі бюджетних надходжень все ще не перевищує 50%, що свідчить про наявність значної залежності державного бюджету від позабюджетних джерел та зовнішньої фінансової підтримки.

4. Попри те, що система соціального страхування функціонує на страхових засадах, її фінансове забезпечення в основному здійснюється за рахунок податкового та трансфертного методів. Основним джерелом наповнення бюджетів фондів соціального страхування виступає єдиний соціальний внесок, який, за своїми ознаками, наближається до фіскального платежу.

Обсяги власних фінансових ресурсів фондів соціального страхування демонструють стійку тенденцію до зростання, навіть попри негативний вплив безпекових та економічних ризиків останніх років. Згідно з плановими показниками, у 2024 році обсяг власних надходжень Пенсійного фонду України становитиме понад 538,7 млрд грн, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності — 39,7 млрд грн, а Фонду соціального страхування на випадок безробіття — 28,6 млрд грн. Загальний обсяг фінансових ресурсів системи соціального страхування, за орієнтовними оцінками, складе 607,2 млрд грн, або близько 8,1% від ВВП.

Зростання власних доходів системи соціального страхування забезпечило підвищення рівня її самофінансування, зокрема в пенсійному страхуванні, де протягом останніх чотирьох років цей показник стабілізувався на рівні 62–65% від загального обсягу ресурсів.

5. Для усунення виявлених проблем вбачається за необхідне:

- посилення спроможності податкових і митних органів, що забезпечить зростання довіри до них з боку громадян і бізнесу як сумлінних платників податків;
- запобігання зростанню дефіциту бюджету без наявності реалістичних джерел для його покриття;
- забезпечення відповідності бюджетів усіх рівнів стратегічним документам держави, інтеграцію галузевих політик з відновлення та розвитку до середньострокового бюджетного планування;
- оцінка результатів реалізації Стратегії реформування державних фінансів на 2022–2025 роки та підготовку нової Стратегії на 2026–2030 роки;
- підвищення бюджетної дисципліни протягом усього бюджетного циклу, уникнення неефективного використання державних коштів і посилення відповідальності за порушення у сфері бюджету;
- недопущення ухвалення рішень щодо видатків або надання пільг без належного фінансового й економічного обґрунтування;
- активізація співпраці з міжнародними партнерами для залучення пільгового кредитного ресурсу, а також розвиток внутрішнього ринку державних запозичень і національного фондового ринку.

Ці заходи мають забезпечити стійкість бюджетної системи та сприяти економічному відновленню країни.

6. Для України, враховуючи поточні економічні виклики та потребу в ефективному фінансуванні соціально-економічного розвитку, доцільним є впровадження низки реформ на основі аналізу європейського досвіду формування фінансових ресурсів. Перш за все, необхідно:

- підвищити податкову дисципліну та розширити податкову базу шляхом боротьби з тіньовою економікою та впровадження ефективних цифрових систем адміністрування;
- поступово збільшити частку податків у ВВП до рівня 30–35%, що дозволить стабілізувати доходи бюджету без надмірного тиску на бізнес;
- оптимізувати структуру бюджетних видатків, застосовуючи програмно-цільове бюджетування, що сприятиме раціональному розподілу ресурсів і підвищенню ефективності державних витрат;
- зміцнення прозорості бюджетних процесів та розвиток публічного аудиту, що посилять довіру суспільства до фінансової системи;
- активізувати співпрацю з міжнародними фінансовими партнерами для забезпечення необхідних інвестицій та підтримки макроекономічної стабільності.

Імплементація зазначених рекомендацій сприятиме підвищенню фінансової спроможності держави, забезпечить соціальну стабільність і створить передумови для сталого економічного розвитку.

7. У контексті затяжного характеру війни, який визначає наявність критичних безпекових ризиків, що впливають на всі сфери суспільного життя, державна фінансова політика дедалі більше орієнтується на мобілізацію внутрішніх ресурсів. В умовах

обмежених можливостей зростання зовнішньої підтримки та браку внутрішніх фінансових резервів, ключовим завданням уряду стає пошук ефективних механізмів збільшення доходів бюджету, а також забезпечення збалансованості між потребами держави та її фінансовими можливостями. Відтак, пріоритетним напрямом зміцнення фінансової спроможності країни постає підвищення ефективності функціонування податкової системи.

Завдання реформування вітчизняної податкової системи визначені положеннями Національної стратегії доходів України на період до 2030 року. Зазначені заходи мають на меті виконання умов угоди між урядом України та Міжнародним валютним фондом щодо реалізації програми розширеного фінансування. Їх втілення забезпечить трансформацію податкової системи за двома ключовими напрямками: по-перше, гармонізацію структури та елементів фіскальних платежів із сучасними економічними реаліями з метою підвищення їх фіскальної ефективності; по-друге, створення ефективної системи адміністрування податків, яка ґрунтуватиметься на принципах взаємної довіри між платниками податків і контролюючими органами, протидії корупції, запобігання несправедливому ставленню до платників, спрощенні процедур контролю за виконанням зобов'язань.

Сучасні виклики вимагають зміщення акцентів у податковій політиці в бік посилення оподаткування майнових активів, зокрема нерухомості, предметів розкоші та елітного транспорту, а також реалізації фіскального потенціалу, що криється у сфері надприбутків від фінансових операцій — включаючи криптовалютні активи та валютні спекуляції.

У довгостроковій перспективі стратегічно важливими напрямками розвитку податкової системи мають стати: уніфікація акцизного оподаткування з практиками держав-членів ЄС, розвиток екологічного оподаткування як інструменту сталого розвитку, упровадження регуляторної складової в оподаткування споживчих процесів задля формування більш збалансованого фіскального середовища.

Поряд із необхідністю забезпечення добросовісного ведення підприємницької діяльності та повного виконання податкових зобов'язань, створення атмосфери довіри між платниками податків та органами фіскального контролю вимагає запровадження ефективних заходів на користь бізнес-середовища. Відмова від упередженого ставлення до суб'єктів господарювання як до потенційних порушників податкового законодавства. Реальним механізмом зміцнення довіри з боку бізнесу до податкових органів виступає впровадження цифрових технологій на всіх етапах адміністрування фіскальних платежів, що сприятиме зменшенню простору для корупційних ризиків та зловживань.

Паралельно з пошуком внутрішніх резервів нарощування фінансових ресурсів держави, важливим є продовження тісної та всебічної співпраці з зовнішніми партнерами, зокрема урядами країн «Великої сімки», Європейського Союзу, Міжнародного валютного фонду та іншими міжнародними фінансовими інституціями. З огляду на масштаб фінансових потреб, обумовлених необхідністю протидії збройній агресії з боку російської федерації, виключно внутрішні джерела не можуть забезпечити достатній обсяг фінансування. Відтак, зовнішня підтримка набуває критичного значення для забезпечення фінансової стійкості держави.

Реалізація ініціативи щодо використання доходів від «заморожених» активів російської федерації, розміщених у країнах G7, на потреби України. Запровадження

відповідного механізму дозволить залучити додаткові обсяги фінансування у формі грантів та кредитів без прямого навантаження на державний борг.

Окремої уваги потребує також проблема вже накопиченого державного боргу. Ефективне управління зобов'язаннями, зокрема шляхом досягнення домовленостей про їх часткове списання із застосуванням відповідного рівня дисконту, дозволить знизити рівень боргової залежності, вивільнити фінансові ресурси для інших пріоритетних цілей та сприятиме загальному зміцненню фінансової стабільності України.

АНОТАЦІЯ

Сльцова В. В. «Фінансові ресурси держави: стан та шляхи нарощення».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою професійного за спрямування «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2025.

В роботі розкрито економічну сутність та місце фінансових ресурсів держави і досліджено методи формування та джерела наповнення фінансових ресурсів держави.

Здійснено моніторинг формування бюджетних ресурсів. Проаналізовано тенденції формування фінансових ресурсів централізованих соціальних фондів та виявлено і систематизовано проблемні аспекти функціонування фінансових ресурсів держави.

Досліджено зарубіжний досвід формування фінансових ресурсів держави і можливість його адаптації до українських реалій. Сформовано резерви нарощування фінансових ресурсів держави в умовах безпекових та фінансово-економічних ризиків.

Ключові слова: фінансові ресурси, податки, доходи, запозичення, джерела надходжень.

ANNOTATION

Yeltsova V. V. "Financial resources of the state: status and ways of increasing them".

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" under the professional training program "Finance, Financial Management and Insurance". - Odessa National Economic University. - Odessa, 2025.

The work examines the economic essence of the location of the state's financial resources and explores methods for forming a source of replenishment of the state's financial resources.

Monitoring of the formation of budgetary resources was carried out. Trends in the formation of financial resources of centralized social funds were analyzed and problematic aspects of the functioning of state financial resources were identified and systematized.

Foreign experience in the formation of state financial resources and the possibility of its adaptation to Ukrainian realities were studied. Reserves for increasing state financial resources in conditions of security and financial and economic risks were formed.

Key words: financial resources, taxes, income, borrowing, sources of revenue.